

Péter Kasza

DVA ŽIVOTA JEDNOGA GOVORA.
DODATNI PODATCI O NASTANKU PROTUTURSKOGA GOVORA
FRANJE TRANKVILA ANDREISA IZ 1541.

U mađarskoj književnoj historiografiji Franjo Trankvil Andreis tradicionalno se smatra »neuspješnim humanistom«: iako je očajnički pokušavao sebi priskrbiti položaj na dvorovima raznih kraljeva i velikaša, nije u tome uspijevaio. Ipak, bez obzira na to što u životu nije ostvario željkovane položaje, svoje mjesto u historiografiji osigurao je zahvaljujući izvješću ili komentaru o životu talijanskoga pustolova Ludovica Grittija, čiju je djelatnost imao prilike osobno pratiti i čijoj je okrutnoj smrti bio osobno nazočan.

Kudikamo manja pozornost posvećena je drugim Andreisovim djelima, premda je on bio plodan pisac: ostavio je znatan pjesnički opus, više dijaloga i protuturskih govora. *Oratio antiturcica* bila je u 16. st. vrlo raširen žanr; pa ipak, malo je humanista koji su napisali više od jednoga protuturskoga govora. Andreis sasvim sigurno pripada u tu skupinu, jer ih je sastavio četiri. Prva dva napisana su i objavljena 1518, treći 1541, a četvrti oko 1545.

Ovaj rad bavi se trećim govorom, *Oratio ad Germanos de bello suscipiendo contra Thurcos*, u kojem Andreisova posvetna poslanica biskupu Trenta Cristoforu Madruzzo nosi nadnevak 24. studenoga 1541, dok je sam govor tiskan 5. prosinca iste godine. Ipak, dokumenti nedavno otkriveni u Beču ukazuju na to da je tekst govora bio završen već u siječnju 1541. Naime, Franjo Frankapan u pismu od 16. siječnja 1541. upućenom Ferdinandu I. (**Prilog 1**) moli cara da Andreisu dodijeli kakav beneficij i napominje da je Andreis nedavno sastavio govor koji bi savršeno odgovarao skorašnjem carskom saboru u Regensburgu; Frankapan je govor pročitao te predlaže caru da i sam to učini te da procijeni može li biti koristan na saboru. Čini se da Frankapan uz svoje pismo nije priložio sam tekst govora, što se razabire iz Ferdinandova odgovora (**Prilog 2**).

Okolnosti nastanka Andreisova govora otvaraju niz pitanja. Zašto se Andreis vratio tom žanru nakon toliko dugog vremena? Je li u njemu vidio ulaznicu za habsburški dvor? Budući da je Frankapan u lipnju 1541. i sam održao jedan protuturski govor, može li se među ta dva teksta uspostaviti kakva poveznica? Napokon, je li Andreis između siječnja i prosinca 1541. svoj tekst kako ažurirao?

Čini se da je odgovor na prvo pitanje pozitivan: iako je govor posvećen lokalnom biskupu, a ne caru (što autoru možda i ne bi bilo dopušteno), epigram na frontispiciju ipak jasno aludira na dva Habsburgovca, braću Ferdinanda i Karla. Što se tiče usporedbe Andreisova i Frankapanova govora, pokazuje se da oni dijele zajednička opća mjesta, ali su inače različiti: Andreisov je četiri puta dulji i donosi puno razrađeniju argumentaciju. Frankapanovo upozorenje njemačkim staležima da bi Ugri, ne dobiju li uskoro pomoć od Nijemca, mogli pristati uz

osmansku stranu, nalazi se i u Andreisovu tekstu; no kako je posrijedi tipičan argument Zapoljina dvora te kako je Frankapan čitao Andreisov govor prije nego što je napisao vlastiti, lako je moguće da je on preuzeo taj argument od trogirskoga humanista. Na ažuriranje govora ukazuje podatak da Andreis naglašeno govori o smrtonosnom udarcu koji je osmanlijska sila zadala osvajanjem Budima. Budući da je grad nakon višemjesečne opsade pao 21. kolovoza 1541., jasno je da u verziji iz siječnja te godine Andreis taj podatak nije mogao navesti; očito je da ga je ubacio u konačnu verziju, tiskanu u prosincu 1541.

Ključne riječi: Franjo Trankvil Andreis, Budim, protuturski govori, *Oratio ad Germanos de bello suscipiendo contra Thurcos* (1541)